

Xalqimizning asl farzandlari. Gap va matn.

TIIAME

Fan- O‘zbek tili
O‘qituvchi- Kamaliddinova
Nigora Sirajiddinovna

REJA:

- 1 • Xalqimizning yetuk farzandlari
- 2 • Sharof Rashidov faoliyati
- 3 • Matn haqida ma'lumot
- 4 • Matnning tarkibiy qismlari

TIIAME

Xalqimizning yetuk farzandi

O‘zbek xalqidan juda ko‘p allomalar, jamoat arboblari, yozuvchi va shoirlar yetishib chiqqan. Ana shu komil insonlar orasida XX asrda yashab ijod etgan yetuk bir shaxs alohida ajralib turadi. O‘zining yorqin fazilatlari, iste’dodi, dunyoqarashi va odil rahbarligi bilan xalqning qalbidan joy olgan inson Sharof Rashidov edi.

Jizzax tuprog‘ida tug‘ilib voyaga yetgan Sharof Rashidov nafaqat taniqli yozuvchi, balki 34 yil davomida respublikaga hormay-tolmay rahbarlik qilgan taniqli davlat arbobi ham edi.

U boshchilik qilgan davrda respublikamizda olamshumul bunyodkorlik ishlari amalga oshirildi. O'tgan asrning boshida Toshkentda atigi 30 ming aholi yashagan. Asr oxirlariga kelib, Toshkent 2 million aholi yashaydigan, AQSH poytaxti Vashingtondan to'rt baravar katta shaharga aylandi.

1966-yilgi zilziladan so'ng chet el matbuoti Toshkentni qayta tiklash uchun to'rt yil kerak deb yozgan ekan. Unday bo'lindi. To'rt yil ichida Toshkent ikki karra katta qilib qaytadan bunyod etildi.

Chilonzor, Yunusobod,
Qoraqamish, Talabalar
shaharchasi kabi tuman va
dahalar paydo bo‘ldi. Markaziy
Osiyoda yagona Toshkent
metropoliteni ishga tushirildi.
Markaziy Osiyoda eng baland
Toshkent teleminorasi qurildi,
muzeylar ochildi, osmono‘par
binolar qad ko‘tardi.

Markaziy maydondagi
ulkan favvoralar, istirohat
bog‘lari, stadionlar Toshkentning
ramzi bo‘lib qoldi. Bu ulkan
ishlarning boshida Sharof
Rashidov bosh-qosh bo‘lgan.

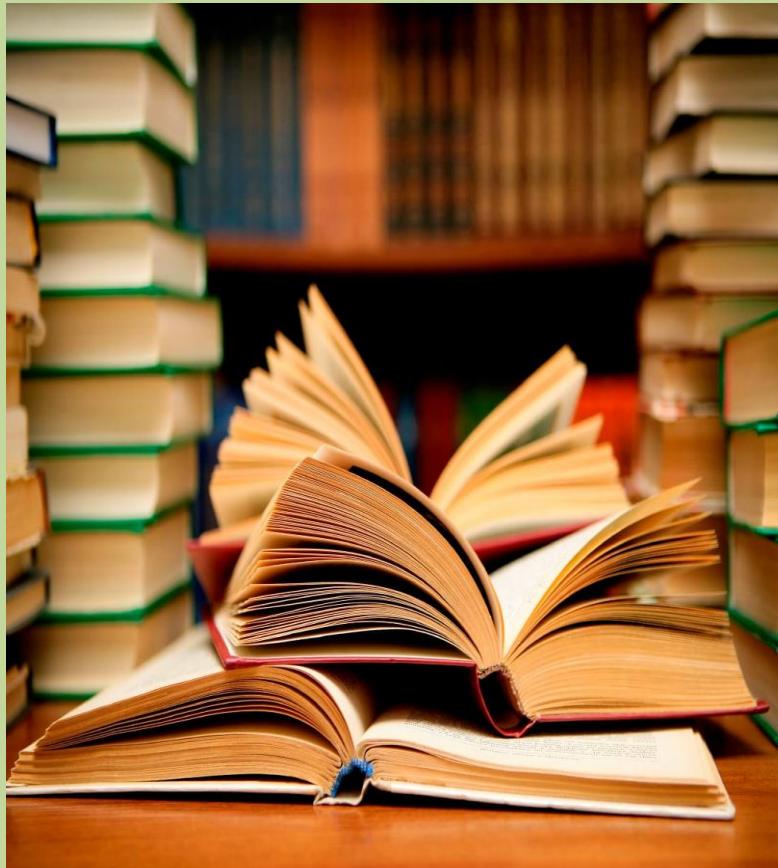

TIIAME

Lug‘at	
bunyodkorlik - созидательная	hormay-tolmay - неустанно
деятельность	olamshumul - всемирный
osmono‘par binolar - высотные	qad ko‘tarmoq - выситься
здания	istirohat bog‘i - парк

1-topshiriq. Berilgan savollarga javob bergan holda, o‘zaro suhbatlashing.

1. XX asrdagi Toshkent bilan XXI asrdagi Toshkent o‘rtasidagi farqlarni aytib bering.
2. Toshkentdagi bunyodkorlik ishlari haqida so‘zlab bering.
3. Respublika miqyosida qanday o‘zgarishlar yuz bermoqda?
4. O‘zingiz yashaydigan viloyat, tuman, shahardagi o‘zgarishlar qaysi yo‘nalishda ketyapti?

TIIAME

Bilib oling!

Insonlar gap vositasida o‘zaro fikr almashadilar. Nutq jarayonida gaplar, odatda, alohida-alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq holda bayon etiladi. Bir-biri bilan mantiqan uzviy bog‘langan gaplar *matn* deb ataladi. Misollarni qiyoslang:

- *Alohida gaplar*
1. Kitob - insonning do‘sti. 2. Maktabimiz kutubxonasi birinchi qavatda joylashgan.
- *Matn*

Kitob barcha bilimlarning kaliti. Ko‘p kitob o‘qigan odam bilimli bo‘ladi. Kitob insonni ko‘klarga ko‘taradi. Bilimni yoshlikda egallash kerak. Yoshlikda olingen bilim toshga o‘yilgan naqsh kabidir.

2-mashq. Berilgan tayanch so‘z va so‘z birikmalaridan bog‘lanishli matn hosil qiling.

O‘zbekiston Respublikasi,
mustaqillik, respublikamiz
poytaxti, shahar va qishloqlar, yuz
bergan o‘zgarishlar, bunyodkorlik
ishlari, ta’lim sohasidagi islohotlar,
davlatimiz rahbari, kelajakka
intilish, amalga oshirmoq, yurtimiz
ravnaqi, xizmat qilmoq, bilim
olmoq, kasb egallamoq.

3-mashq. Birinchi qismda berilgan gaplarni va ikkinchi qismdagi bog'lanishli matnni o'qing va farqli tomonlarini o'zaro qiyoslang.

1. Non mahsulotlari alohida do'konlarda sotiladi. Non rizq-ro'zimiz hisoblanadi. Bug'doy donidan avval un tayyorlanadi, so'ngra undan non pishiriladi. Issiq nonlar dasturxonimiz ko'rkidir. Nonni uvol qilmang.

2. O'n olti ming yil ilgari yer yuzida non paydo bo'lgan. Avval kishilar donni xom holida iste'mol qilganlar. Keyin uni ikki tosh orasida ezish va suv bilan aralashtirishni o'rganganlar. Olov paydo bo'lishi bilan esa don bo'tqasidan non yopadigan bo'lganlar. Oradan ko'p ming yillar o'tib qadimgi Misrda birinchi marta oshirilgan xamirdan foydalanish rasm bo'lgan. Non yopish san'ati keyinroq misrliklardan yunonlar va rimliklarga o'tgan.

Lug‘at

non mahsulotlari – хлебные изделия

rizq-ro‘z - пища, хлеб насущный

paydo bo‘lmoq - появляться

xom - сырой

iste’mol qilmoq - употреблять

aralashtirmoq - перемешивать

oshirilgan xamir - дрожжевое тесто

foydalанmoq - пользоваться

rasm bo‘lgan - вошло в обычай

Zulm niqob kiysa, mehr-u oqibat,
Tugal talafotdan yolg‘iz himoya.
Garchi yo‘rig‘ida tutdi sultanat,
«Kashmir qo‘shig‘i»da dardim hikoya.
Elimga qoldirdim xalqim mulkini,
Nima demasinlar tang muxoliflar.
Zamon o‘qiyverar «Tarix hukmi»ni,
Hayot kitobidan o‘chmas «G‘oliblar»!

Lug‘at

donish - мудрый

talqin (qilmoq) - проповедовать

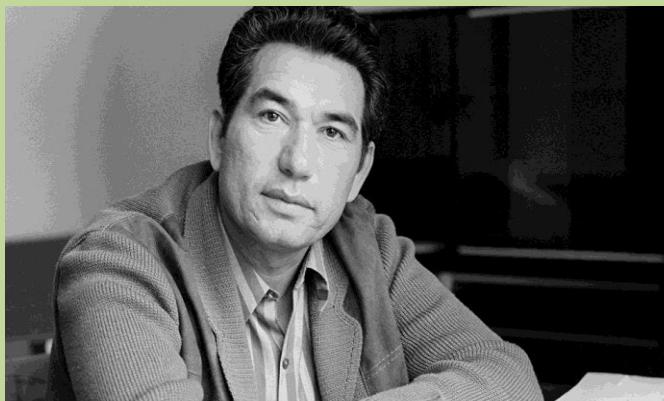
niqob - маска

tang - затруднительный

muxolif - противник

yo‘rig‘ida tutmoq - управлять

TIIAME

4-mashq. Matnni o‘qing va qismlarga ajrating. Kirish va xulosa qismlarida foydalanilgan vositalarni ko‘rsating.

Ikki buyuk adib

Sharof Rashidov va qirg‘iz yozuvchisi Chingiz Aytmatov deyarli bir davrda ijod qilgan adiblardan edi. Chingiz Aytmatov Sharof Rashidovdan 11 yosh kichik bo‘lsa-da, ular doim hamfikr bo‘lishgan, bir-birlarini juda qadrlashgan. Ikki buyuk adib yozuvchilar va jurnalistlarning sobiq Ittifoq miqyosida o‘tkazilgan anjumanlarida tez-tez uchrashib, o‘zaro suhbat qurishar edi.

Bu ijodiy hamfikrlilik amaliy faoliyatdagagi hamkorlik bilan jipslashib ketgan edi. Chingiz Aytmatov yurtimizga «O‘zbekiston bizning Sharqdagi yuzimiz va ko‘zimiz» deya katta e’tibor bilan qaragan. Sharof Rashidovning ukasi Asil Rashidov esa buyuk adibning ko‘plab asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan.

Lug‘at

TIAAME

adib – писатель	
qadrlamoq - ценить	hamfikr – единомышленник
anjuman - собрание, форум	jipslashmoq - сплотиться

Bilib oling!

Matn asosiy fikrni ifodalovchi va xulosalovchi qismlardan tashkil topadi. Matnning *xulosa qismida qissadan hissa, demak, xullas, qisqasi, xulosa qilib aytganda* kabi so‘zlar va birikmalar ko‘p qo‘llanadi.

Asosiy qismda fikrni dalillashga xizmat qiluvchi qo‘sishimcha ma’lumotlar berilishi ham mumkin.

FSMU texnologiyasi

Jadvalni to‘ldiring

TIIAME

Fikr yoki g‘oya	Hayotingizda muloqotning o‘rnini
(F) – fikringizni bayonetning	
(S) – fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating	
(M) – ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi misol keltiring	
(U) – fikringizni umumlashtiring	

5-mashq. Berilgan gaplarni izchillikda bog‘lab, bog‘lanishli matnga aylantiring.

Mirzo Ulug‘bek

1. Muhammad Tarag‘ay Ulug‘bek 1394-yilning 22-martida Sultoniya shahrida tug‘ilgan.
2. Ko‘p mamlakat va shaharlarni ko‘rgan. Temur vafotidan keyin hokimiyat Ulug‘bekning otasi Shohrux qo‘liga o‘tdi. Shohrux Xurosonda hukmronlik qiladi.
3. Ulug‘bek «Bibixonim» masjidi, «Go‘ri Amir» maqbarasi, «Shohizinda» majmuasining qurilishini tamomladi.

4. Movarounnahrni o‘g‘li Ulug‘bekka topshiradi. U vaqtda Mirzo Ulug‘bek 15 yoshda edi.
5. Ulug‘bek yoshlik yillarida bobosi Amir Temur bilan ko‘p yurtlarga yurishlarda qatnashgan.
6. U ko‘p yerlarda bog‘lar yaratdi.
7. Ulug‘bek keyinchalik Samarqandda rasadxona qurdirdi.
8. 1417-1420-yillarda ajoyib madrasa qurdirdi.

TIIAME

2-topshiriq. She'rni o'qing. She'rda qo'shtirnoq bilan berilgan asarlar haqida nimalarni bilasiz? Shular haqida so'zlab bering.

Davr farzandi

Ona yurt mehridan har so'zim burchli, Donish tabiatin ayladim talqin.
Angladim, xalq mehri «Bo'rondan kuchli»,
Kuyladim, xalq mehri «Qudratli to'lqin».

Uy vazifasi. O'zbek xalqidan yetishib chiqqan biror alloma, jamoat arbobi, yozuvchi yoki shoir haqida matn yozing.

E‘tiboringiz uchun
rahmat!